

ЗЕЛЕНІ НАСАДЖЕННЯ ПАРКІВ І СКВЕРІВ КИЄВА: ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

І.І.ВАКУЛИК, кандидат філологічних наук, доцент

E-mail: vakulyk@ukr.net

ORCID:0000-0002-4812-7719

О.В.ШИНКАРУК, кандидат юридичних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: aleksandra.shyn5@gmail.com

ORCID:0000-0002-5494-1370

Анотація. Дослідження полягає у формуванні дефініцій, якими послуговується термінологічна номінація, вживана у стандартах, а також важлива при укладанні природоохоронних документів, у науковому дискурсі. У статті вперше розглянуто зелені насадження парків і скверів м. Києва з погляду їх лінгвістичного опису. Проведений аналіз сукупних характеристик деревних порід підтвердив гіпотезу щодо необхідності уточнення дефініції поняття «зелені насадження». Залучивши інформацію природоохоронних документів щодо ведення збалансованого природокористування, автори піднімають питання про наукові стандарти репрезентації термінологічних одиниць.

Також результатом лінгвістичного опису зелених насаджень постала ще одна проблема термінологічної номінації – цінні породи дерев. Встановлено, що зелені насадження сучасного Києва – це насадження деревних, чагарникових і трав'янистих рослин загального, обмеженого або спеціального призначення, які, незважаючи на функціональну різноманітність флори, виконують роль важливого сегменту рекреації у суспільстві і сфокусовані на взаємних атракціях між соціумом та природним середовищем. Також відсутність дефініції «цінні породи» слугує не на користь терміну: ускладнює теоретичне роз'яснення поняття, призводить до двозначності, теоретичної плутанини. Розроблено і запропоновано анкету-діагностику «Наявності потреби у створенні єдиного реєстру цінних порід дерев та кущів на основі термінологічних стандартів».

Ключові слова: лінгвістичний опис, термінологічні стандарти, термінологічна номінація, зелені насадження, анкета-діагностика, цінні породи дерев.

Актуальність. Дедалі частіше у світовій практиці проблеми соціально-економічного розвитку набувають значних обертів, що спричинено суцільною глобалізацією суспільства. З метою забезпечення координації дій держави та громадської спільноти щодо підтримки на належному рівні біорізноманіття флори у широкому розумінні, що в цілому формує природне довкілля і є вагомим важелем природних ресурсів України, розробляються наукові стандарти ведення збалансованого природокористування, котрі віддзеркалені у природоохоронних документах Закону України (Ст. 15, Ст. 16 «Про природно-заповідний фонд України»; Ст. 20 «Про Червону книгу України»; Ст. 27 «Про рослинний світ»; Ст. 39 «Про тваринний світ»; Ст. 41 «Про природно-заповідний фонд України» тощо).

*Статтю підготовлено в межах виконання проекту № 110/551-пр "Розробка новітніх принципів створення реєстру цінних рослин парків і скверів м. Києва на основі термінологічних стандартів"

© І.І.Вакулик, О.В.Шинкарук, 2017

Оскільки зелені насадження парків і скверів м. Києва ще не мають єдиної класифікаційної системи, яка б дозволила уніфікувати колекції таксономічних одиниць, відсутня єдина термінологічна база, що пояснюється різноаспектністю досліджень, виникла необхідність їх лінгвістичного опису.

Аналіз публікацій. Пропонована наукова розвідка є логічним продовженням розробок нинішнього стану найстаріших дерев парків і скверів Києва [1], визначення аспектів охорони культурної спадщини [12], встановлення проблемних аспектів термінологічної номінації [3; 4; 5; 6; 10; 11; 13; 14].

Мета дослідження полягає у формуванні дефініцій, якими послуговується термінологічна номінація, вживана у стандартах, а також важлива при укладанні природоохоронних документів, у науковому обігові. Тому напрацювання у даному напрямку дослідження сприятимуть подальшому розвитку унормування та ведення технічної інвентаризації й паспортизації рослин (видів, форм, сортів) у різних категоріях зелених насаджень м. Києва на основі термінологічних стандартів.

Матеріали і методи дослідження. У роботі використано як загальні методи наукових досліджень, котрі ґрунтуються на порівнянні, узагальненні й синтезі, так і власне лінгвістичні (парадигмальні і комбіновані). Робота здійснювалась у рамках проекту № 110/551-пр «Створення реєстру цінних рослин парків і скверів м. Києва на основі термінологічних стандартів».

Результати дослідження та їх обговорення. У нинішньому комунікативному просторі суспільства поруч із *homo globalis*, який існує в інформаційному мережі, є місце *arbor vitae* (не античному праобразу світового дерева, не символічному зображенню з часів трипільської культури, а складової екосистеми), без якого неможливий природний ландшафт.

Київ здавна вважали найзеленішим містом. У нинішньому Генеральному плані міста до 2020 р. зазначено, що зелених насаджень загального користування на одного мешканця припадає 20,3 м² [7; 9]. Для порівняння, у Парижі і Москві ця цифра становить 14 м², в Лондоні – 12 м², у Берліні – 10 м², а у буремному 1917-му загальна площа парків сягала 116,5 га. Однак колишня «зелена столиця» Європи дедалі частіше втрачає так звані зелені зони, що пов'язано із тотальною забудовою і розширенням будівельних майданчиків за їхній рахунок.

На території сучасного мегаполісу знаходиться близько 120 парків, які мають загальнодержавне і місцеве значення. (Академічний тлумачний словник української мови презентує нам «історію» походження терміна *парк*: великий сад або гай для прогулянок з алеями, квітниками, а також звичайно з обладнанням для відпочинку і розваг [2]). Найбільше у місті створено пам'яток природи. Їх налічено сорок п'ять. І хоча вони невеликі за площею, призначені для зберігання окремих цікавих і цінних природних утворень – унікальних дерев або груп дерев. Це, переважно, ботанічні пам'ятки: вікові дерева дуба звичайного, «Бай-Бая», Крістера, дуба-красеня, дуба-довгожителя та інших груп дубів; вікові дерева акації, груші, клена-явора, туї західної, ясеня, каштану, сосни, софори японської, липи, ясеня, береки, тополі білої; група дерев бука лісового, ялини звичайної; велетенський екземпляр тополі чорної, ялиці Крістера; група екзотичних дерев платана, ялини, смереки. Одинадцять об'єктів садово-паркового мистецтва, котрі знаходяться у віданні різних районів міста, підприємств, організацій, господарств, закладів, рішенням Київської міськради оголошено парками-пам'ятками. Тут збереглися досить цікаві і рідкісні форми: гінкго дволопатеве, кавказька лапина, бундук або кентукське кавове дерево, клен сріблястий (цукристий), бук, колекція хвойних, серед яких модрина та кілька видів сосни. Зростають також старі осики,

липи, гірकोкаштан звичайний, робінія звичайна, липа серцелиста, клен гостролистий, сосна звичайна, тополі китайські, в'яз гладкий, ялівець козацький, туя західна, катальпа, ясени плакучої форми, магнолія кобус, птелея трилаптова, горіх чорний, ялина колюча, верба плакучої форми тощо.

Усі парки мають дотримуватися єдиної системи опису зелених насаджень. Відтак нами було розроблено анкету «Наявність потреби у створенні єдиного реєстру цінних порід дерев та кущів на основі термінологічних стандартів».

Зелені насадження сучасного мегаполісу або невеликого населеного пункту – це насадження загального користування (парки, сквери, територія зоопарку та ботанічних садів, міських садів і садів житлових районів, міжквартальних або при групі житлових будинків; бульвари, гаї, насадження на схилах, набережних, лісопарків, лугопарків, гідропарків і інших, які мають вільний доступ для відпочинку); насадження обмеженого користування (на територіях громадських і житлових будинків, шкіл, дитячих установ, вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, профтехучилищ, закладів охорони здоров'я, промислових підприємств і складських зон, санаторіїв, культурно-освітніх і спортивно-оздоровчих установ та інші); зелені насадження спеціального призначення (насадження транспортних магістралей і вулиць; на ділянках санітарно-захисних зон довкола промислових підприємств; виставок, кладовищ і крематоріїв, ліній електропередач високої напруги; лісомеліоративні, водоохоронні, вітрозахисні, протиерозійні, насадження розсадників, квітникарських господарств, пришляхові насадження в межах населених пунктів). Як бачимо, такого плану класифікація (хоча вона відсутня у науковому дискурсі) дає уявлення лише про територіальне розташування деревних та чагарникових рослин у зонах із вільним або обмеженим доступом та відповідним призначенням.

Проведений аналіз сукупних характеристик деревних порід підтвердив гіпотезу щодо необхідності уточнення дефініції поняття *зелені насадження*. Адже, як зазначав О. Реформатський, «Не можна зрозуміти ціле, не знаючи його складових, але не можна й правильно інтерпретувати складові, не розуміючи Ціле» [8, с. 5]. Розмаїтість форм, кольорів, фактури зелених насаджень – це не лише декоративні властивості рослин, які становлять єдиний ансамбль, але й виконують планувальне призначення при інженерному благоустрої міста (пожежо- або селево- витриваліші, снігозатримні, зсувобезпечні тощо), беруть участь у процесі газообміну та шумоізоляції, впливаючи на мікроклімат, тепловий і вітровий режими, вологість повітря, та сприяють формуванню позитивного психологічного стану особистості.

Дотримуючись запропонованої В. Лейчиком класифікації термінів як лексичної одиниці мови для спеціальних потреб та враховуючи їх номінативну, сигніфікативну, когнітивну функції, пропонуємо розглядати *зелені насадження* як локативно орієнтовані, призначені для всіх верств населення, які композиційно заповнюють простір рекреаційних зон і можуть вільно використовуватися з метою рекреації. Відтак у лексико-семантичній системі назв дерев та кущів заявлена термінологічна одиниця виступає як гіперонім по відношенню до трав'янистих, чагарникових і деревних рослин.

Також із метою лінгвістичного опису зелених насаджень парків і скверів м. Києва нами опрацьовано довідковий матеріал біологічної номенклатури, літературні джерела із проблематики природно-заповідної дендрофлори України. Результатом постала ще одна проблема термінологічної номінації – *цінні породи дерев*. Браком дескриптора «цінні породи» ускладнюється пошук необхідної інформації у системах штучного інтелекту. Відтак у науковому дискурсі

вербалізація сегменту мовної одиниці позбавлена кодування, внаслідок чого відбуваються непорозуміння на «споживацькому рівні» – дане терміносполучення розглядається лише у контексті інтродукції рослин (від лат. *introductio* – уведення), тобто переселення окремих видів рослин за межі природного чи культурного ареалу.

Висновки і перспективи. Найбільший мегаполіс України – це динамічне місто із надпотужними темпами територіального росту та житлового будівництва. Відтак парки та сквери стають одним із засобів групового спілкування між членами громади, своєрідним сегментом індустрії дозвілля.

Нами встановлено, що зелені насадження сучасного Києва – це насадження деревних, чагарникових і трав'янистих рослин загального, обмеженого або спеціального призначення, які, незважаючи на функціональну різноманітність флори, виконують роль важливого сегменту рекреації у суспільстві і сфокусовані на взаємних атракціях між соціумом та природним середовищем. Також відсутність дефініції «цінні породи» слугує не на користь терміну: ускладнює теоретичне роз'яснення поняття, призводить до двозначності, теоретичної плутанини.

Тому необхідність проведення досліджень у даній галузі з метою лінгвістичного опису (включаючи термінологічну номінацію) дерев або кущів, які зростають у парках, скверах, садах сприятиме збереженню генетичного різноманіття вітчизняної та світової флори, позитивно впливатиме на формування екологічної культури, просвіти, природоохоронного виховання людей. Результати наших опитувань будуть презентовані у наступних розвідках, у яких висвітлюватиметься доцільність створення єдиного реєстру цінних порід дерев та кущів на основі термінологічних стандартів.

Список використаних джерел

1. Kushnir, A.I., Suchanova, O. Drzewa-weterani pomniki przyrody na Ukrainie. Uprawa i ochrona drzew. Czasopismo Miedzynarodowego Towarzystwa Uprawy i Ochrony Drzew, 2011, № 25, pp. 74–85.
2. Академічний тлумачний словник української мови [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/park>
3. Вакулик, І. І. Лінгвістичні аспекти наукової комунікації у синхронії та діяхронії [Текст] : монографія / І. І. Вакулик. – К. : ДП Прінт Сервіс», 2015. – 280 с.
4. Вакулик, І. І. Систематика рослин як складова міжнародної ботанічної номенклатури і прототип стандартизації [Текст] / І. І. Вакулик, О. В. Шинкарук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2017. – Т. 263. – С. 74–80.
5. Вакулик, І. І. Формирование научной картины мира в современном языковом пространстве [Текст] / І. І. Вакулик // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – Вип. 43. – Ч.1. – С. 203–209.
6. Вакулик, І. І. Особливості термінологічної номінації [Текст] / І. І. Вакулик // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки. – 2016. – № 2(12) – С.196–201.
7. Голуб, А. Чи залишився Київ «зеленим»? [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/176107>
8. Іваницький, Р. В. П'ятимовний тлумачний словник з інформатики [Текст] / Р. В. Іваницький, Т. Р. Кияк. – К. : Віпол, 1995. – 372 с.
9. Київ: як помер міф про зелену столицю Європи [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://h.ua/story/18933/#ixzz4ceA1yNr3>

10. Личук, М. І. Лінгвістичне описування назв зелених насаджень: проблемний аспект [Текст] / М. І. Личук, О. В. Захуцька // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2017. – Т. 263. – С. 81–88.
11. Харченко, С. В. Культура мови – ортологія – нормативістика [Текст] / С. В. Харченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2016. – Т. 257. – С. 25–32.
12. Шинкарук, В. Д. Міжнародні аспекти охорони культурної спадщини [Текст] / В. Д. Шинкарук // Охорона культурної спадщини: аспекти соціокультурної взаємодії: матеріали науково-практичної конференції в НАКККиМ 5-6 червня 2014 року. – К. : НАКККиМ. – 2014. – С. 14–15.
13. Шинкарук, В. Д. *Lingua Latina agrobiologica* [Текст] / В. Д. Шинкарук, О. Ю. Балалаєва, І. І. Вакулик. – К. : Міленіум, 2017. – 528 с.
14. Шинкарук, В. Д. Державні термінологічні стандарти України в науковому дискурсі: проблемні питання [Текст] / В. Д. Шинкарук, С.В. Харченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2016. – Т. 257. – С. 56– 64.

References

1. Kushnir, A.I., Suchanova, O. (2011) Drzewa-weterani pomniki przyrody na Ukrainie. Uprawa i ochrona drzew. Czasopismo Międzynarodowego Towarzystwa Uprawy i Ochrony Drzew, 25, 74–85.
2. Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy (2010) [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua/s/park>
3. Vakulyk, I. I. (2015) Linhvistychni aspekty naukovoï komunikatsii u synkhronii ta diakhronii [Linguistic aspects of scientific communication in synchrony and diachronic]. Print Servis, 280.
4. Vakulyk, I. I., Shynkaruk, O. V. (2017) Systematyka roslyn yak skladova mizhnarodnoi botanichnoi nomenklatury i prototyp standartyzatsii [Systematics of plant as a constituent of the international botanical nomenclature and a standardization prototype]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 263, 74–80.
5. Vakulyk, I. I. (2013) Formyrovanye nauchnoi kartyny myra v sovremennom yazykovom prostranstve [The specifics of the scientific worldview in the modern language space]. Linguistic and conceptual pictures of the world, 43, 1, 203-209.
6. Vakulyk, I. I. (2016) Osoblyvosti terminolohichnoi nominatsii [Features of the terminological nomination]. Bulletin of Alfred Nobel Univrsity. Serier «Filology», 2(12), 196-201.
7. Holub, A. (2016) Chy zalyshyvsia Kyiv «zelenym»? [Whether Kiev remained «green»?]. Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/Society/176107>
8. Ivanytskyi, R. V., Kyiak T. R. (1995) P'iatymovnyi tlumachnyi slovnyk z informatyky [Five-word dictionary of computer science]. Kiev: Vipol, 372.
9. Kyiv: yak pomer mif pro zelenu stolytsiu Yevropy (2006) [How died the myth of the green capital of Europe]. Rezhym dostupu: <http://h.ua/story/18933/#ixzz4ceA1yNp3>
10. Lychuk, M. I, Zakhutska, O. V. (2017) Linhvistychnе opysuvannia nazv zelenykh nasadzhen: problemnyi aspekt [Linguistic description of names of green

plants: the problematic aspect]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 263, 81–88.

11. Kharchenko, S. V. (2016) Kultura movy – ortolohiia – normatyvistyka [Culture of speech – orthology – normativism]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 257, 25– 32.

12. Shynkaruk, V. D. (2014) Mizhnarodni aspekty okhorony kulturnoi spadshchyny [International aspects of the protection of cultural heritage]. Protection of cultural heritage: aspects of socio-cultural interaction: materials of the scientific and practical conference in NAKKKiM on June 5-6, 2014. K. : NAKKKiM, 14–15.

13. Shynkaruk, V. D., Balalaieva, O. Iu., Vakulyk, I. I. (2017) Lingua Latina agrobiologica [Latin agrobiological]. K. : Milenium, 528.

14. Shynkaruk, V. D., Kharchenko, S. V. (2017) Derzhavni terminolohichni standarty Ukrainy v naukovomu dyskursi: problemni pytannia [State terminological standards of Ukraine in the scientific discourse: current issues]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 257, 56– 64.

ЗЕЛЕННЫЕ НАСАЖДЕНИЯ ПАРКОВ И СКВЕРОВ КИЕВА: ПРОБЛЕМА ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ НОМИНАЦИИ И.И.Вакулик, А.В.Шинкарук

Аннотация. Исследование заключается в формировании дефиниций, которые используют при терминологической номинации, применяются в стандартах, а также важны при подписании природоохранных документов, в научном дискурсе.

В статье впервые рассмотрены зеленые насаждения парков и скверов г. Киева с точки зрения их лингвистического описания. Проведенный анализ совокупных характеристик древесных пород подтвердил гипотезу о необходимости уточнения дефиниции понятия «зеленые насаждения». Используя информацию природоохранных документов о ведении сбалансированного природопользования, авторы поднимают вопрос о научных стандартах репрезентации терминологических единиц.

Также в результате лингвистического описания зеленых насаждений появилась еще одна проблема терминологической номинации - ценные породы деревьев. Установлено, что зеленые насаждения современного Киева - это насаждения древесных, кустарниковых и травянистых растений общего, ограниченного или специального назначения, которые, несмотря на функциональное разнообразие флоры, выполняют роль важного сегмента рекреации в обществе и сфокусированы на взаимных аттракциях между социумом и средой. Также отсутствие дефиниции «ценные породы» служит не на пользу термина: усложняет теоретическое разъяснение понятия, приводит к двусмысленности, теоретической путанице. Разработана и предложена анкета-диагностика «Наличие потребности в создании единого реестра ценных пород деревьев и кустов на основе терминологических стандартов».

Ключевые слова: лингвистическое описание, терминологические стандарты, терминологическая номинация, зеленые насаждения, анкета-диагностика, ценные породы деревьев

GREEN PLANTATIONS OF KYIV PARKS AND PUBLIC GARDENS: PROBLEM OF TERMINOLOGICAL NOMINATION

I. V. Vakulyk, O. V. Shynkaruk

Abstract. *There has been found out that modern Kyiv greenery includes green plantations of tree, shrub and grassy plants of general, limited and special purpose that, despite the functional diversity of the flora, play the role of an important segment of recreation in the society and are focused on mutual attraction between the society and natural environment. The variety of shapes, colors, and invoices of green plantations is not only the decorative properties of plants that create a single ensemble, but also carry out planning appointments in the city's engineering aesthetics (fire- or mud-resistant, snow-storing, landslide, etc.), participate in the process of gas exchange and sound insulation, affecting the microclimate, thermal and wind conditions, humidity, and contribute to the formation of a positive psychological state of personality.*

The conducted analysis of the aggregate characteristics of tree species has confirmed the hypothesis that it is necessary to clarify the definition of the concept of green plantings. Following the classification of terms as a lexical unit of language for special needs and taking into account their nominative, signifying, and cognitive functions, we suggest considering green plantations as locally oriented, intended for all classes of the population that compositionally fill the space of recreational zones and can be freely used for the purpose of recreation. Therefore, in the lexical-semantic system of trees and shrubs names the stated terminology unit acts as a hyperonym towards grass, shrub and tree plants.

As a result of the linguistic description of the green plantations of Kyiv parks and public gardens, there has arisen another problem of the terminological nomination – valuable tree species. The lack of a descriptor of “valuable species” complicates the search for the necessary information in systems of artificial intelligence. Therefore, in the scientific discourse, the verbalization of the linguistic unit segment is devoid of coding, resulting in misunderstandings at the “consumer level” – this term combination is considered only in the context of the introduction of plants. Consequently, the lack of “valuable species” definition does not serve the benefit of the term: it complicates the theoretical explanation of the concept, leads to ambiguity, and theoretical confusion.

Keywords: *linguistic description, terminological nomination, green plantations, valuable species, questionnaire-diagnostics*

УДК 811.16.2'374

СУЧАСНА ТЕРМІНОГРАФІЯ, ЇЇ ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І ПРОБЛЕМАТИКА

О.В. ІВАНОВА, кандидат педагогічних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: ok.ko176@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1439-7996

Анотація. *Незважаючи на те, що останнім часом в Україні публікується величезна кількість термінологічних словників, але за дослідженнями лексикографів проблемою є те, що названі словники не завжди достатньою мірою аргументовані й концептуалізовані з точки зору теорії лексикографії. А отже, це питання досить гостро стоїть у сучасному мовознавстві, тому що без теоретичного обґрунтування навряд чи укладаються якісні словники. Тож автор*